
REND- és KATASZTRÓFAVÉDELEM

Bende Zsófia – Muhoray Árpád

A környezeti migráció, mint komplex kihívás

A politikai és gazdasági okokból menekülők motivációiról, körülményeiről széleskörű tapasztalatokkal rendelkezik a modern világ és a kutatói társadalom, de napjainkban is egyre többször látunk olyanokat, akiket a környezeti nyomás kényszerített arra, hogy elhagyják az otthonukat. A környezeti menekültek növekvő áradata jelzi, hogy a modern civilizáció nincs összhangban a Föld természetes fenntartó rendszerével. Egyúttal azt is üzeni, hogy a migrációról összetetten, annak környezeti vonatkozásaira is hangsúlyos figyelemmel, közösen, világméretű erőfeszítéssel kell gondolkodni és ennek megfelelően cselekedni. Melyek a legfőbb kiváltó okok? Mi az, ami ezekből megelőzhető? Milyen nemzetközi kísérletek vannak a kezelésére és visszaszorítására?

2003 októberének közepén az olasz hatóságok egy afrikai menekültekkel teli, Olaszországba tartó csónakot fedeztek fel. A több mint két hetes hánykolódás során élelem és víz híján sokan meghaltak az utasok közül. Az üzemanyag nélküli sodródó hajón élők és holtak osztoztak.

A menekültek minden bizonnyal szomáliaiak voltak, akik Líbiában szálltak hajóra. Nem lehet azonban pontosan tudni, hogy politikai, gazdasági vagy környezeti menekültek-e, a Szomáliához hasonló országokból mindhárom származhat.

A politikai és gazdasági okokból menekülő emberekről széleskörű tapasztalatokkal rendelkezik a modern világ és a kutatói társadalom, de egyre többször látjuk olyan menekültek hőmpölygő áradatát, akiket környezeti nyomás kényszerített arra, hogy elhagyják az otthonukat. A globális környezeti problémákkal foglalkozik az Earth Policy Institute, amely egy független, nonprofit környezetvédelmi szervezet. Székhelye Washington DC-ben, az Egyesült Államokban van. Lester R. Brown alapította 2001-ben. Egyfajta környezetvédelmi agytrösztként (think-tank) működik, mely kutatásokat és elemzéseket készít, politikai és életmódbeli ajánlásokat fogalmaz meg, amelyek célja a környezeti és gazdasági fenntarthatóság.

Napjainkban a nemzetközi migráció és az ahhoz kapcsolódó kísérőjelenségek (vagy éppen következmények) folyamatos, sokoldalú közös gondolkodásra készítetik a regionális és globális szereplőket. Azonban még mindig kevés szó esik a vándorlást, menekülést kiváltó okokról, köztük a környezeti tényezőkről és azok kezeléséről.

Idehaza az elmúlt időszakban két, a témában szervezett jelentősebb hazai konferencián is elhangzott, hogy az ebben az irányban való gondolkodásnak mind hangsúlyosabbnak kell lennie.¹

A vándorlást előidéző tényezők

Az elvándorlást előidéző tényezők sokfélék lehetnek. Mára óriási gazdasági és társadalmi különbségek alakultak ki Nyugat és Kelet, Észak és Dél, a fejlett és a fejlődő világ között. A globalizáció következtében a nemzetközi gazdasági munkamegosztás is kiszélesedett. Ez – amellet, hogy jelentős munkaerőhiányhoz vezetett a fejlett országokban – perifériára szorított egyes régiókat, ahol a feleslegessé vált munkaerő jelent kihívást.

Kutatások igazolják, hogy a migránsok azokat a helyeket keresik, ahol munka, kedvezőbb lehetőségek és jobb életfeltételek állnak rendelkezésre.² Számos ország gazdasági perifériára kényszerült helyzetének és elszegényedésének következtében a kormányaik egyre inkább képtelenné válnak a népesség számára a legalapvetőbb közjavakat, ételmezt, munkát, egészségügyi ellátást biztosítani. Mára több mint egymilliárd embernek napi egy dollárnál kevesebből kell megélnie. Ők is részeit képezik azoknak a milliónknak, akik országuk elhagyására, s új életkörülmények megteremtésére készülnek, menekülve a szegénység elől.

Feloldásra váró ellentmondás, hogy a modern gazdaságú országok, amelyek megélhetési teret jelenthetnének ezeknek az embereknek, nem a szegénység-menekülteket vonzzák mint munkaerőt, hanem a magasan kvalifikált szakembereket. Így a kevésbé fejlett országokból azokat mozdítják ki, akiknek hazájuk fejlődésében fontos szerepük lenne. Mindkettő migráns típus a *gazdasági migráns* fogalma alá sorolható, de ma már jelentős számú a tanulmányi célú, a kutatási vagy munkavállalási célokat megalapozó migráció is.

A migrációt előidéző egyik leginkább meghatározó tényező a fejlődő világban jellemző túlnépesedés. Az ENSZ 2011 májusában nyilvánosságra hozott, a teljes világra vonatkozó népesség-előreszámítása szerint – bár lassulni fog a népességnövekedés tempója – a Föld népessége 2100-ra így is elérheti, sőt meghaladhatja a 10 milliárd főt. A Föld népességének 18%-a olyan országokban él, ahol a termékenység szintje magas, s egy nőnek átlagosan több mint 1,5 lánya születik. Ezen országok közül 39 Afrikában, 9 Ázsiában, 6 Óceániában, 4 Latin-Amerikában van. Ez egyben azt is jelenti, hogy a népességnövekedés minden bizonnyal ezekben az országokban lesz a meghatározó a jövőben is, amivel számolni kell.³

1 Lásd a Nemzeti Közszerológiai Egyetem Bevándorlási és Állampolgársági Tanszéke és a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal Tudományos Tanácsa által szervezett, 2013. november 14-én, a Nemzeti Közszerológiai Egyetemen a 2013. november 25-én Budapesten az MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézete szervezésében lebonyolított, Állampolgárság, honosítás, integráció – 20 éves az állampolgársági törvény című konferencia megállapításait.

2 Kincses Áron–Rédei Mária: Centrum-periféria kérdések a nemzetközi migrációban. Tér és Társadalom, XXIV. 4.

3 A világ népességének várható alakulása – az ENSZ új népesség-előreszámítása. Korfa, XI. évfolyam 2. szám.

A túlnépesedés, a fokozatos *környezetromlás*, a szélsőséges természeti jelenségek és természeti katasztrófák, a nagyléptékű, környezetet érintő beruházások, valamint a környezeti eredetű konfliktusok ösztönzik a migrációt.

A menekülők újfajta kategóriája: a „környezeti menekültek”

A környezeti nyomás hatására menekülő emberek tömegeinek látványával sajnos ma már szinte minden nap szembesülni kell Európában, mindenekelőtt Olaszországban, Spanyolországban, Franciaországban.

Az Egyesült Államokban a jelenséggel kapcsolatos modern tapasztalás akkor kezdődött, amikor az 1930-as „por-medence” idején közel 3 millió oklahomai hagyta el a nagy déli síkságokat és sokuk Kaliforniába menekült. Vagy például mára kb. 4–600 mexikói hagyja el naponta a vidéki területeket, otthagya apró földjét, amely az erózió miatt már használhatatlan vagy nem elég nagy ahhoz, hogy biztosítsa a megélhetést. Ők mexikói városokba igyekeznek eljutni vagy megpróbálnak illegálisan bejutni az USA-ba. Közben az arizonai sivatag fullasztó hőségében sokan meghalnak. Vagy ott van Haiti, ahol a falusi gazdálkodás során a földekről lekopaszították a növényzetet, a talaj belemosódott a tengerbe és az embereknek nem marad más lehetőségük, mint az, hogy apró, nyílttengeri hajózásra alkalmatlan járműveken próbáljanak átjutni Floridába, miközben sokan a vízbe vesznek.

Sok menekülőnek a kutak kiszáradása, a vízkészletek felélése miatt kell elhagynia lakóhelyét, de helyváltatásra kényszerítik az embereket az egyre terjedő sivatagok is. A Gobi sivatag évente több mint tízezer négyzetkilométerrel terjeszkedik, így ennek menekültáradata egyre növekszik. Iránban pedig már most is falvak ezreit kellett elhagyniuk az ott élőknek a sivatagok terjedése és a vízhiány miatt.⁴

A menekülés másik, feltehetőleg szintén jelentős forrása lehet a növekvő tengerszint. Az Éghajlatváltozási Kormányközi Testület⁵ már egy 2001-es tanulmányában jelentette, hogy a tenger szintje akár egy méterrel is nőhet. Egy ezt követő kutatás tovább árnyalta az előrejelzést azzal, hogy a jég az előre vártnál sokkal gyorsabban olvad. Lester R. Brown egyik publikációja⁶ szerint még az 1 méter magas tengerszint-emelkedés is elárasztaná Bangladeshrizsföldjeinek körülbelül felét, ami közel 40 millió embert kényszerít helyváltatásra. Ez felveti a kérdést, hová mehetnének, s melyik ország fogadna be akár „csak” 1 milliót ebből a 40 millióból? S ennél is tovább menve, Kína, India, Indonézia, Pakisztán, Fülöp-szigetek, Dél-Korea, Thaiföld, Vietnam jelentős részén folyók árterületein vannak a rizsföldek, ahol az emelkedő tengerszint akár százmilliós népvándorlásokat okozhat.⁷ Mi az, ami ebből megakadályozható?

4 Lester R. Brown: Troubling New Flows of Environmental Refugees. 2004.
http://www.earth-policy.org/plan_b_updates/2004/update33

5 Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC)

6 Troubling New Flows of Environmental Refugees.

7 Lester R. Brown: Troubling New Flows of Environmental Refugees. 2004.
http://www.earth-policy.org/plan_b_updates/2004/update33

A XX. század '80-as éveitől kell újfajta menekültkategoriként számolni az *ökológiai menekültekket*, akik főként Afrikából és Dél Amerikából érkeztek. Földünk túlterhelésének, a gazdaságilag kiaknázzható területek kizsákmányolásának következtében a környezet, közvetve több millió ember élete van veszélyben. Ezzel párhuzamosan, az egyik legmeghatározóbb jelenség a harmadik világ országaiban bekövetkezett demográfiai robbanás és túlnépesedés, amely számos kísérő-jelenséggel jár együtt. Az etnikai konfliktusok, háborúk, polgárháborúk, összetűzések, emberi jogok súlyos, tartós megsértése, az üldöztetések szintén kiváltó okai lehetnek az elvándorlásnak csakúgy, mint a természeti katasztrófák, a járványok. Az afrikai országok azért is igényelnek különös foglalkozást a kutatások és a megoldandó kérdések vizsgálata szempontjából, mert esetükben sokszor a kiváltó tényezők együttesen jelentkeznek. Mindez egyben azt is jelenti, hogy mind a kibocsátó, mind a befogadó államok részére nagyobb és összetettebb kihívást jelent a jelenség kezelése. A '90-es évek elején például a kétmillió mozambiki menekült egy időben sújtotta a nagyméretű szegénység, az aszály és a polgárháború.

A jelzett problémákat szerte a világon észlelték, s a jövőre nézve sürgetővé vált azok mielőbbi kezelése. Ennek ellenére 1992-ben, a riói környezetvédelmi konferencián a fejlett ipari államok nem kötelezték el magukat amellett, hogy megváltoztassák környezetvédelmi és strukturális politikájukat és a fejlődő országoknak nagyobb pénzügyi és technológiai támogatást nyújtsanak, hogy azzal hozzájáruljanak fejlesztéseikhez. Emellett a fejlődő országok felelősség- és kötelezettségvállalása is szükséges.⁸

A fejlődő országok, a világ éhező országainak többsége Fekete-Afrikában van. Itt a táplálék minőségi oldalán is elmaradás figyelhető meg, hisz a fejlődő országok napi átlagos fehérjefogyasztása ötvennyolc gramm, s ennek mindössze egyötöde az állati eredetű protein (ezzel szemben a fejlett országok fehérjefogyasztása kilencven gramm, s ennek fele állati fehérje).⁹

Mára az Afrikából történő elvándorlás indíttatása sokrétű lehet. Befolyásolhatják a helyben tapasztalt rossz életkörülmények, a megélhetési problémák, a munkalehetőség hiánya, az elburjánzó korrupció, az állami irányítási rendszerek hiányosságai, a háborúk, a kezelhetetlen együttműködési hiányosságok, éhezés, járványok, természeti katasztrófák, s a *harcos hőstudat* is. Afrikában még ma is hagyománya van annak, hogy mielőtt a hős útnak indul, szűkebb család a tőle telhető minden áldozatot meghozva, felszereléssel, pénzzel felkészíti az útra a jelöltet. Ez legtöbbször az otthon maradtak valamennyi tartalékának és erőforrásának felszámolását is jelenti egyben. A Közel-Kelet felé veszik az irányt vagy pedig Afrikán belül vándorolnak körbe-körbe. A Dél-Afrikai Köztársaságban például ma mintegy 7 millióan kapaszkodnak meg. A becsvágyóbbak és a legbátrabbak Európát tűzik ki célul. Azok, akik túlélnek, s nem szenvednek hajótörést, nem halnak éhen vagy éppen betegednek meg, megérkezvén a kontinensre, megpróbálnak csatlakozni, s beépülni, munkát találni a már ott lévő kolóniákhoz a nagyvárosokban. Akik szerencsével jártak, munkával el

8 Cseresnyés Ferenc: Migráció az ezredfordulón. Pécs, 2005. Dialóg Campus Kiadó. 23–28. o.

9 Becsei József: Fejezetek az általános társadalmi földrajz tanulmányozásához. (Első rész) Budapest 1998. Ipszilon Kiadó és Pedagógiai Szolgáltató Kft. 109. o.

tudnak érni némi szerény megtakarítást, emelt fővel hazatérhetnek, de helyettük mennek az újak. Akinek nem sikerül, s idő előtt visszamegy, mert kitoloncolják, a legtöbbször nem mer a sajátjai szemébe nézni, inkább másutt húzza meg magát. Fontos kérdés lenne, de ma még ritka az áldozatok történeteinek felgöngyölítése, a felelősök felkutatása. Ma még különösen újdonságnak és meglepőnek számít például, amikor egy szenegáli nőmozgalom célul tűzi ki a szerencsétlenségek felelőseinek felkutatását és számonkérését.¹⁰

A *környezeti menekült* fogalmát először El-Hinnawi használta. 1985-ben, az ENSZ Környezeti Programja keretében kiadott könyvében azokról a személyekről írt, akiknek egy lehetséges környezeti veszély vagy az életfenntartó ökoszisztémák megzavarása miatt átmenetileg vagy véglegesen el kellett hagyniuk élőhelyüket. Megkülönböztette az ideiglenes elköltözőket, a végleges elvándorlókat s harmadik csoportként azokat a végleges elköltözőket, akik azért mennek el, mert alapvető szükségleteiket már nem biztosítja számukra az élőhelyük.¹¹

Ugyanakkor a környezeti menekült, mint fogalom, nem egészen pontos, legalábbis nemzetközi jogi szempontból egyelőre nem állja meg a helyét. Az 1951-es Genfi Egyezmény értelmében ugyanis menekült az a személy, akit kérelmére a menekültügyi hatóság menekültként ismert el, mert hazájában megalapozottan tart üldözéstől faji, vallási, nemzeti hovatartozása, meghatározott társadalmi csoporthoz tartozása vagy politikai meggyőződése miatt. A meghatározást elemeire bontva látható, hogy azok egyike sem szól a környezetromlásról, környezeti problémákról. Ahogy Castles 2001-es tanulmányában meg is fogalmazza, ilyen formán a környezeti menekült kifejezés túlságosan egyszerű és félrevezető, hisz akit valamilyen környezeti probléma űz el otthonából, arra a genfi *menekült definíció* nem érvényes. Környezeti problémákra hivatkozva senki nem kaphat menedékjogot.¹²

Van kutatás, amelyből kiolvasható, hogy az 1990-es évtized közepén legalább 25 millió környezeti menekült volt, s ez a szám a globális felmelegedés miatt nagy ütemben fog tovább növekedni. A túlnépesedés következtében a kényszerű elvándorlás kockázata akár 200 millió embert is érinthet nemsokára. Ok lehet még az erdőpusztulás, sivatagosodás, talajerózió, vízhiány és aszály, az öntözött földek szikesedése, a biológiai sokféleség csökkenése, éghajlatváltozás, szélsőséges időjárás eseményei, betegségek és alultápláltság, mérgező vegyszerek, egészségkárosító hulladékok, az ökoszisztémát sújtó szennyezés és a radioaktív sugárzás. Ugyanakkor Lonergan hozzátéveszi, hogy a környezetromlást – épp az összefüggések komplexitása miatt – nemcsak helytelen, hanem egyenesen lehetetlen determinisztikus és lineáris kapcsolatba hozni a migrációval.¹³

10 A Szubszahara migrációja mint fejlődésgátló tényező. Kisebbségkutatás, 2011. 1. szám.

11 El-Hinnawi, E.: Environmental Refugees. Nairobi United Nations Environment Programme. Nairobi, 1985.

12 Castles, S. (2001) Environmental change and forced migration: making sense of the debate. New Issues in Refugee Research. Working Paper. No. 70. Refugees Studies Centre University of Oxford, Evaluation and Policy Analysis Unit, Oxford.

13 Vág András: A környezeti migráció okai. Tér és Társadalom, 24. évf. 2010/3.

Dolgozatunk tárgya a környezeti migráció elemzése, azonban látjuk, hogy napjainkban a különböző válságrégiókból nagyon sokan háborúk, fegyveres konfliktusok, gazdasági elnyomás, politikai, vallási üldöztetés vagy leszámolás miatt indulnak útba, sokszor fegyveresek által kényszerítve, üldöztetve. Polgárháború van a szomszédos Ukrajnában, rengeteg orosz és ukrán menekülttel. A két éve folyó szíriai polgárháború sok ezer halottat, milliónál több menekültet eredményezett. E polgárháború és az iraki megoldatlan hatalmi-nemzetiségi helyzet bázisán kialakult konfliktusban a Közel-Keleten vérrel és fegyverrel üldözi el százezrével a keresztényeket 2000 éves földjükről az Iszlám Állam nevű szervezet. Becslések szerint már 1,2 millióan váltak menekültjévé vagy áldozatává a friss muzulmán fanatizmusnak a keresztények és nem keresztények.

Ma a környezeti és háborús menekültek mellett jelentős csoport a gazdasági menekültek ügye. Jó ideje nemcsak az Amerikai Egyesült Államok számít az ígért földjének, hanem Európa is – Afrikából és Ázsiából a legtöbben ide szeretnének eljutni.¹⁴ 2014-ben csak Olaszországba 112 ezer, a jobb élet reményében érkezett regisztráltak, miközben 2500-an fulladtak vízbe Afrika északi partjainál. Egy év alatt az olasz haditengerészet 138 866 bevándorolni szándékozó embert mentett ki a tengerből, akiknek jó része lélekvesztőiken halálra volt ítélve.

Az ökológiai elem és fenntarthatóság, mint meghatározó tényezők

Napjaink háborús, vallási és gazdasági menekültjeinek problémájától visszatérve a migráció környezeti elemeinek vizsgálatához, mértékadónak tekinthető a 2005-ös World Migration Report, ami akkor az afrikai migrációt írta le, szintén kiemelve az ökológiai elemet, mint meghatározó jellemzőt:¹⁵

1. A belső és a külső migráció az ökológiai és a gazdasági problémákkal való megbirkózásra való stratégia.
2. A régiókon belül tapasztalható egyenlőtlenségek a jobb életet és kiszámíthatóságot biztosító térségekbe való vándorlásra készítik az embereket.
3. Az Észak-Afrikán keresztüli migráció megerősödött, az ottani területek egyfajta kaput jelentenek a vándorlásban.
4. Nagyrészt az északi szigorú bevándorlás politika miatt megnőtt a tiltott és irreguláris migráció.
5. A magasan képzett és szakképzett személyek hagyják el elsősorban a visszamaradott szubszaharai területeket és mennek a fejlettebb országokba.
6. Az afrikaiak közül egyre magasabb a nők aránya.

Mára az afrikai népességnek körülbelül 3%-a migráns, de ehhez hozzá kell tenni, hogy az erre vonatkozó adatok meglehetősen pontatlanok, s ez az arány minden valószínűség szerint a valóságban nagyobb. Az észak-afrikai migránsok szinte mindannyian főként Európában próbálnak új életet kezdeni, míg a szubszaharai térségből származó, nagyrészt teljesen képzetlen afrikaiak legtöbbször egy másik, közeli afrikai

14 Lukács Csaba: Menekültek évszázada. Magyar Nemzet 2014. 10. 13-i szám

15 Tarrósy István–Glied Viktor–Keserű Dávid (szerk.): Új népvándorlás. Migráció a 21. században Afrika és Európa között. Pécs, 2011. Publikon Kiadó. 109. o.

országba menekülnek. Az Európai Unió országai felé irányuló migrációs nyomás fokozatosan erősödik.¹⁶

2000-ben, az ENSZ Millenniumi Csúcstalálkozóján fogadták el a Millenniumi Nyilatkozatot, amely a millenniumi fejlesztési célokat (Millennium Development Goals – MDGs) tartalmazza. A nyolc fejlesztési cél és a tizennyolc alcél olyan megoldásra váró problémákat tartalmaz, melyek a fejlődő és a fejlett világ számára is komoly kihívást jelentenek. A Millenniumi Nyilatkozat céljai között szerepel a környezeti fenntarthatóság biztosítása. A Nyilatkozat kimondta, hogy a fenntartható fejlődés elvét integrálni kell az egyes országok politikáiba és programjaiba. Célként definiálta a természeti erőforrások fogyatkozásának megállítását, a tiszta ivóvízhez hozzá nem férők arányának felére csökkentését, valamint 2020-ig jelentős javulást elérni a világ legalább 100 millió nyomornegyed lakójának életkörülményeiben.¹⁷

Kofi Annan, aki 1997–2007 között volt az ENSZ főtitkára, létrehozott egy szakértői testületet, azt a feladatot adva a tíz munkacsoporttal és mintegy kétszázötven szakértővel dolgozó projekt kidolgozóinak, hogy készítsenek egy ütemtervet a célok teljesítésére. A bizottság 2005-ben fejezte be munkáját, s az UN Millennium Project 2005 címen közzétett jelentésének legfontosabb tétele az volt, hogy határozott fellépések hiányában a megfogalmazott célok jelentős része nem fog teljesülni. Kínában és Indiában, a fejlődésnek köszönhetően elérhető a napi egy dollárból élők számának felére csökkentése, de például Afrikában már ez sem.

A környezetromlás a Millenniumi Csúcstalálkozó utáni években, 2005 környékén került az érdeklődés fókuszába. A Worldwatch Institute-nak a világ helyzetét összegző sorozatának az évi kötete külön alfejezetet szentelt a környezet romlásának, illetve a környezeti menekülteknek. A környezetromlás alatt elsősorban a következő hármasságot kell érteni:

- az emberi tevékenység nemkívánatos következményeit (például erdőirtás, ipari létesítmények miatti természetromlás stb.);
- a klímaváltozás jelenlegi és várható hatásait (például vízhiány, sivatagosodás);
- az erőforrások egy részének kimerülését (például a talaj termőképességének csökkenése).

Ha a kényszerű migráció fogalmát nézzük, az a Forced Migration Online (FMO) szerint tartalmazza a természeti katasztrófákra és környezetváltoztatásra való hivatkozást. Azaz a kényszerű migráció *„... általános kifejezés olyan emberek mozgására, akik elmenekülnek országukból, vagy valamilyen konfliktus miatt az országukon belül kényszerülnek lakhelyet változtatni, illetve akiket elűz otthonukból egy természeti, vegyipari vagy nukleáris katasztrófa, éhínség vagy szervezett környezetváltoztatási projekt”*. Az FMO okok szerint kategorizálva a kényszerű migrációnak három különálló, bár néha együttesen jelentkező típusáról beszél. Ezek a konfliktusok, a nagy beruházások és a katasztrófák által kiváltott migráció.¹⁸

¹⁶ uo. 107. o.

¹⁷ Paragi B.–Szent-Iványi B.–Vári S.: Nemzetközi fejlesztési segélyezés tankönyv. TeTT Consult, Budapest. 2007. 53. o.

¹⁸ Forced Migration Online (FMO) <http://www.forcedmigration.org/about/whatisfm>

Fordulópont? Emberi Környezet Konferencia, Stockholm

1972-ben jelent meg a Római Klub első jelentése *A növekedés határai* címmel. A feladat annak a vizsgálata volt, hogy amennyiben a 20. század gazdasági tendenciái folytatódhatnak, az miként hat a növekvő lélekszámú emberiség életfeltételeire, azok megfelelően és elegendően biztosítottak lesznek-e. A munka keretében számba vették a világ népességét, nagyító alá vették a nyersanyagkészleteket, az élelmiszerkészleteket, az ipari termelést, valamint a környezet szennyezettségének mértékét.

Az elkészült jelentés arról számolt be, hogy a népességnövekedés és a gazdasági fejlődés tendenciái nem tarthatók fenn sokáig. Előrevetítették, hogy a XXI. században globális katasztrófa következhet be, mert az erőforrások kimerülnek, a népesség növekszik, és jelentős a környezetszennyezés. Az 1972-es jelentés szól arról, hogy mindezek elkerülése érdekében korlátozni kell az erőforrások felhasználását, illetve mielőbb meg kell oldani a környezeti problémákat.

2004-ben *A növekedés határai – 30 év múlva* címmel jelent meg a jelentés átdolgozott, bővített kiadása. Ebben megtették az elmúlt időszak áttekintését, de annak eredménye az előző jelentéshez hasonló lett. Bár a jelentéseket sokan kritizálták, az azokban vázolt negatív jövőkép fókuszba helyezte a környezeti problémák jelentőségét és azok csökkentésének kiemelt fontosságát.

1972-ben, a Római Klub első jelentése kiadásának évében tartották Stockholmban az Emberi Környezet Konferenciát. A fejlett és a fejlődő országok képviselőit egyaránt felsorakoztató konferencia jelentette azt a fordulópontot, amelytől a nemzetközi környezetvédelmi jog, mint egy „jogi tárgy, a saját jogán” bukkant fel. Legfontosabb eredménye, hogy elfogadták a későbbi nemzetközi környezetvédelmi szabályozás alapját jelentő Emberi Környezetről szóló nyilatkozatot, benne 26 alapelvvel. A nyilatkozat talán legfontosabb eleme, amely kimondja, hogy az „... embernek alapvető joga van a szabadságra, az egyenlőségre és a megfelelő életfeltételekre egy olyan minőségű környezetben, amely biztosítja számára azt, hogy méltóságban és jólétben éljen, és komoly felelősséget visel a környezet védelméért és javításáért mind a jelen, mind pedig a jövő generációjáért”.

Az ENSZ Emberi Környezet Konferenciája azért is fordulópont, mert létrehozta az ENSZ környezetvédelmi ügyekkel foglalkozó szervezetét, az ENSZ Környezetvédelmi Programját (United Nations Environment Programme – UNEP), amelynek legfontosabb feladata a környezettel kapcsolatos információkhoz való hozzáférés biztosítása, a környezetvédelem intézményi és egyéb fejlesztéséhez való támogatás nyújtása.¹⁹

Örvendetes, hogy napjainkban hazánk is a kiemelt fontosságot tulajdonít a környezet megóvásának, ez tükröződik az Alaptörvényben, amely előírja, hogy „Magyarország elismeri és érvényesíti mindenki jogát az egészséges környezethez, aki a környezetben kárt okoz, köteles azt – törvényben meghatározottak szerint – helyreállítani vagy a helyreállítás költségét viselni.”²⁰

19 Gellérthegyi István: A környezetvédelem nemzetközi szabályozásának fejlődése. A környezetvédelem nemzetközi szabályozásának fejlődése. Pro Publico Bono Online Támop Speciál. 2011.

20 Magyarország Alaptörvénye XXI. cikk (1), (2) bek.

Mindezekhez mérve nem mellékes, hogy hazánk hogyan viszonyul a migrációhoz, hiszen megállapítható, hogy az Európába irányuló bevándorlási hullámban Magyarország a tőlünk nyugatabbra igyekvőknek tranzitország, ugyanakkor sokak számára célország is. Célszerű kiindulási alapnak tekinteni itt is Alaptörvényünket, mely kinyilatkozza, hogy „Magyarország – ha sem származási országuk, sem más ország nem nyújt védelmet – kérelemre menedékjogot biztosít azoknak a nem magyar állampolgároknak, akiket hazájukban vagy a szokásos tartózkodási helyük szerinti országban faji, nemzeti hovatartozásuk, meghatározott társadalmi csoporthoz tartozásuk, vallási, illetve politikai meggyőződésük miatt üldöznek, vagy az üldöztetéstől való félelmük megalapozott.”²¹

Jövőkép

Az amerikai „por-medence” menekültjei a környezeti emigráció korai példái, de számuk alig hasonlítható ahhoz, ami várható a jövőben, ha a tendenciák így folytatódnak. A globális klímaváltozás, a csökkenő talajvízszint, a terjeszkedő sivatagok és az emelkedő tengerek következményeként megjelenő menekültáradat csak eztán fog igazán jelentkezni. Pontos számokat nehéz előre megjósolni, de jelentős méreteket ölthet. Legtöbbször a sivatagos és a félsivatagos területekről menekülnek majd el, ahol a népesség kinövi a vízkészleteket.²²

A környezeti menekültek növekvő áradata jelzi, hogy a modern civilizáció még nincs összhangban a Föld természetes fenntartó rendszereivel. Egyúttal azt is üzeni, hogy a migrációról összetetten, annak környezeti vonatkozásaira is hangsúlyos figyelemmel, közösen, világméretű erőfeszítéssel kell gondolkodni és ennek megfelelően cselekedni.

Olyan nemzetközi és társadalmi körülményeket szükséges létrehozni, amelyek határozott jogi eszközökkel, gazdaságosabb vízfelhasználással, körültekintő, szigorú energia-stratégiával rendelkeznek, összhangban a környezeti menekülés okainak mind részletesebb feltárása eredményeivel, az egyéb kiváltó okok (politikai, vallási, gazdasági) megszüntetésére és enyhítésére tett ajánlások közös megfogalmazásával.

* * *

Hazánk állásfoglalása a bevándorlással kapcsolatban egyértelmű: befogadó ország vagyunk azok számára, akiket hazájukban üldöznek, vagy az üldöztetéstől tarthatnak. Kormányunk a szakképzett munkaerő további biztosításának megoldását viszont nem a bevándorlás fokozásában látja, szerinte az uniónak segítenie kell abban, hogy az ide igyekvő migránsok otthon tudjanak boldogulni.²³

21 Magyarország Alaptörvénye XIV. cikk (3) bek.

22 Lester R. Brown: Troubling New Flows of Environmental Refugees. 2004.

23 Jótétemény a közfoglalkoztatás. In: Magyar Nemzet LXXVII. évfolyam, 277. szám.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Becsei József: Fejezetek az általános társadalmi földrajz tanulmányozásához. (Első rész)
Budapest, 1998. Ipszilon Kiadó és Pedagógiai Szolgáltató Kft. 109. o.
- Castles, S.: Environmental change and forced migration: making sense of the debate. New Issues in Refugee Research. Working Paper. No. 70. Refugees Studies Centre University of Oxford, Evaluation and Policy Analysis Unit, Oxford. 2001.
- Cseresnyés Ferenc: Migráció az ezredfordulón. Pécs, 2005. Dialóg Campus Kiadó.
- El-Hinnawi, E.: Environmental Refugees. Nairobi United Nations Environment Programme, Nairobi, 1985.
- Gellérthegyi István: A környezetvédelem nemzetközi szabályozásának fejlődése. A környezetvédelem nemzetközi szabályozásának fejlődése. Pro Publico Bono Online. Támop Speciál. 2011.
- Kincses Áron–Rédei Mária: Centrum-periféria kérdések a nemzetközi migrációban.
Tér és Társadalom XXIV. 4.
- Lester R. Brown: Troubling New Flows of Environmental Refugees. 2004.
- Paragi B.–Szent-Iványi B.–Vári S.: Nemzetközi fejlesztési segélyezés tankönyv.
Budapest, 2007. TeTT Consult
- Vág András: A környezeti migráció okai. Tér és Társadalom 24. évf. 2010/3.
- A világ népességének várható alakulása – az ENSZ új népesség-előreszámítása.
Korfa, XI. évfolyam 2. szám.
- A Szubszahara migrációja mint fejlődésgátló tényező. Kisebbségkutatás. 2011. 1. szám.
- Livelihood Security: Climate change, conflict and migration in the Sahel
<http://www.unep.org/disastersandconflicts/Introduction/EnvironmentalCooperationforPeacebuilding/EnvironmentalDiplomacy/SahelReport/tabid/55812/Default.aspx>